

Яна Тікан

Кандидат педагогічних наук, доцент
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Київ, Україна
ORCID 0000-0002-4142-1704
Y.Tikan@kpi.ua

**КОНЦЕПТ «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» У ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОМУ,
КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНОМУ, СЕМІОТИЧНОМУ
ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРНОМУ АСПЕКТАХ**

Стаття присвячена дослідженню лексико-семантичного, когнітивно-дискурсивного, семіотичного та лінгвокультурного аспектів концепту «ТОЛЕРАНТНІСТЬ». На основі аналізу поняття «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» у лексико-семантичному аспекті за словниковими дефініціями, встановлено, що існує переважно чотири способи його розуміння: 1) байдужість до існування різних поглядів; 2) неможливість взаєморозуміння; 3) поблажливості до слабкості інших у поєднанні з певною дозою зневаги до них; 4) розширення власного досвіду та критичного діалогу. На наш погляд, перші три способи мають негативні конотації. Концепт «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» виявляє когнітивну сторону мови, яка виражає різнобічні характеристики людини, її численні якості, когнітивні здібності, гуманізм в аспекті етнокультурних відносин. Однак унікальною є позиція щодо багатозначності та емоційного забарвлення цього явища, часто залежного від сприйняття в тій чи іншій культурній концептосфері. В основу типології толерантності покладено основний критерій – моральний потенціал, наявність або відсутність моральної основи у того чи того напрямку толерантності. Вектор толерантності дозволяє віднести складники концепту «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» з семіотичної точки зору до паліативно чи конструктивно спрямованих. Базуючись на дослідженні, ми можемо зробити висновок, що три складові концепту «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» мають негативну конотацію і паліативний вектор, такий, що закриває шлях до діалогу (толерантність як байдужість, толерантність як неможливість взаєморозуміння, толерантність як поблажливості), і тільки одну складову можна схарактеризувати як таку, що має конструктивну спрямованість, моральний потенціал – толерантність як розширення власного досвіду та критичний діалог». Лінгвокультурний аспект концепту «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» полягає в тому, що у різних мовах поняття «толерантність» відрізняється та має свою специфіку вербалізації. У сучасних англійській та українській мовах концепт «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» зберігає амбівалентне значення: його можна замінити словом «терпимість» (до чужого способу життя, поведінки, звичаїв, почуттів, думок, ідей, переконань). Толерантність – це готовність прихильно прийняти та визнати поведінку, переконання та ставлення інших людей, що відрізняються від власних, навіть якщо переконання не є спільними, але приймаються як такі, що мають право на існування.

Ключові слова: концепт; дискурс; лінгвокультурологія; семіотика; толерантність.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Сьогодні увага багатьох лінгвістичних досліджень зосереджується насамперед на взаємозв'язках між мовою та культурою, мисленням та культурою, когнітивними структурами пізнання і мовними формами. З огляду на ці тенденції особливої важливості набуває аналіз таких культурно-мовних понять як «концепт» в різних його аспектах. Однак, незважаючи на велику кількість робіт, присвячених концепту «ТОЛЕРАНТНІСТЬ», аспекти цього концепту та його форми вербалізації залишаються мало вивченими.

Актуальність статті зумовлена зростаючим інтересом лінгвістичних, культурологічних та мовних студій до політичного дискурсу, а також особливостям функціонування в ньому концепту «ТОЛЕРАНТНІСТЬ». Як відомо, лінгвокультурологія передбачає вивчення та опис культурного простору лінгвокультурної спільноти крізь призму мови. В той же час, важливо розглянути різні аспекти цього концепту.

Метою статті є аналіз концепту «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» у лексико-семантичному, когнітивно-дискурсивному, семіотичному та лінгвокультурному аспектах.

2. МЕТОДИ

Аналіз використовувався при вивченні політичної літератури, лінгвістичний аналіз використовувався для дослідження засобів вербалізації концепту «ТОЛЕРАНТНІСТЬ», компаративний аналіз було використано при порівнянні засобів вербалізації концепту «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» у промовах різних політиків, а також для порівняння різних аспектів дослідження концепту.

3. РЕЗУЛЬТАТИ Й ОБГОВОРЕННЯ

3.1. Концепт «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» в лексико-семантичному аспекті

Для виявлення понятійних характеристик концепту «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» в лексико-семантичному аспекті звернемося до лексикографічних джерел. Кембріджський словник англійської мови дає таке визначення поняттю: *tolerance (also toleration): willingness to accept behavior and beliefs that are different from your own, even if you disagree with or disapprove of them (Cambridge Dictionary, 2017).*

Оксфордський словник англійської мови *tolerance* визначає за трьома ознаками:

1. The action or practice of enduring or sustaining pain or hardship; the power or capacity of enduring; endurance.
2. The action of allowing; licence, permission granted by an authority.
3. The action or practice of tolerating; toleration; the disposition to be patient with or indulgent to the opinions or practices of others; freedom from bigotry or undue severity in judging the conduct of others; forbearance; catholicity of spirit (*The Oxford English Dictionary, 2008*).

Аналізуючи поняття «толерантність» за словниковими дефініціями, можемо визначити, що існує переважно чотири способи його розуміння:

1. Байдужість до існування різних поглядів і практик, наприклад: *We must speak our minds openly, debate our disagreements honestly, but always pursue solidarity* (DTIA). З цього прикладу ми бачимо, що солідарність американської нації Трамп вважає важливішою за відмінності.

2. Неможливість взаєморозуміння (повага до іншого, якого водночас неможливо зрозуміти і взаємодіяти): *For if we are truly created equal, then surely the love we commit to one another must be equal as well* (BOSIA). В наведеному прикладі Барак Обама наголошує на абстрактній рівності усіх, закликаючи відноситись одне до одного з любов'ю та повагою.

3. Поблажливість до слабкості інших у поєднанні з певною дозою зневаги до них. Для реалізації цього розуміння політики використовують, наприклад, концептуальні метафори, одна з яких – «весь світ – родина»: *Our unbreakable friendship and our cultural brother, the only democracy in the Middle East, the State of Israel* (TAPP). В наведеному прикладі Трамп демонструє прихильність США до Ізраїлю, використовуючи, зокрема, таку лексему спорідненості, як *brother*, лексему спільності – *friendship* із епітетом *unbreakable*. Це все має на меті показати дружелюбність США, але видається дуже поблажливим.

4. Розширення власного досвіду та критичного діалогу. Це розуміння найбільше відображено у промовах Барака Обами, наприклад: *It's time to remember that old wisdom our soldiers will never forget, that whether we are black, or brown, or white, we all bleed the same red blood of patriots* (DTIA).

На наш погляд, перші три способи мають негативні конотації. Можливо, це пов'язано з тим, що термін «толерантність» має медичне походження і вперше був введений в медичний

обіг у 1953 році англійським імунологом Медавара для позначення «толерантності» імунної системи організму до трансплантованих чужорідних тканин як повна або часткова відсутність імунологічної відповіді (Scanlon, 2003). Отже, «толерантність» може бути представлена як подвійна концепція, що включає елемент відхилення та елемент прийняття. Це означає, що людина, щоб бути толерантною, спочатку відкидає або помічає те, що вона сприймає як проблематичне, неприйнятне або нестерпне, лише тоді приймає і терпить це.

3.2. Концепт «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» в когнітивно-дискурсивному аспекті

Така подвійність відмічається і у когнітивно-дискурсивному аналізі концепту «ТОЛЕРАНТНІСТЬ», який показує, що це поняття, як і багато інших понять у соціальних науках, визначається по-різному. Це пов'язано з тим, що толерантність – одне з найбільш спірних понять у наукових дослідженнях. Його називають парадоксальним і таким, що описує «щось надзвичайно невловиме» (Forst, 2013). Концепт «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» виявляє когнітивну сторону мови, яка виражає різнобічні характеристики людини, її численні якості, когнітивні здібності, гуманізм в аспекті етнокультурних відносин. «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» – одне з багатогранних і неоднозначних понять. З одного боку, з точки зору наукового дискурсу, його можна розглядати як термін, що належить до термінології ряду гуманітарних дисциплін, таких як культурологія, релігієзнавство, педагогіка, психологія тощо. З іншого боку, «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» можна розглядати як поняття культури. Однак унікальною є позиція щодо багатозначності та емоційного забарвлення цього явища, часто залежно від сприйняття в тій чи іншій культурній концептосфері.

У політичній літературі «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» описується як реакція на те, що людина сприймає як важке чи проблематичне. Це може стосуватися ідей, думок та людей певних груп, а також їх основних цінностей та поведінки (Orlenius, 2008, с. 469). У широкому сенсі «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» означає терпимість до різних видів поглядів, звичаїв та звичок. Тобто повагу, прийняття та правильне розуміння інших культур, способів самовираження та прояву людської індивідуальності. Інший спосіб визначити природу «ТОЛЕРАНТНІСТІ» – пов'язати її з оцінкою та утвердженням різноманітності, плюралізму та відмінностей. Фактично дослідники та теоретики зазначали, що ця концепція охоплює більше розуміння та можливостей для інтерпретації, ніж лише те, що розуміють під «толерантністю» як прийняттям того, що сприймається як важке або проблематичне (Forst, 2013). Така інтерпретація толерантності використовує більш позитивну частину традиційної концепції і пов'язує толерантність із оцінкою та утвердженням різноманітності, плюралізму та відмінностей. Так, у своїй промові колишній президент США Обама каже: *“It doesn't matter whether you're black or white or Hispanic or Asian or Native American or young or old or rich or poor, abled, disabled, gay or straight”* (TOPOENS).

Отже, бути толерантним означає відкрито сприймати та затверджувати позитивне ставлення до різноманітності та плюралізму у всіх його формах. Як ми бачимо із промови Обами, це може стосуватися, і людей, що належать до різних культур, різного етнічного походження та національності, і людей з різним рівнем здоров'я, і людей з різним статком, і людей різної сексуальної орієнтації. Цей спосіб визначення природи толерантності спостерігається як у наукових дослідженнях (Miklikowska & Hurme, 2011), так і в роботі органів влади та міжнародних організацій, таких як ЮНЕСКО (UNESCO, 1995). Як видно з наведених вище визначень, толерантність може виникати стосовно документів, ідей чи осіб. В ЮНЕСКО, ООН говорять про толерантність як про фундаментальний універсальний принцип, на якому повинні базуватися як світ, так і окремі суспільства. У документах наведених вище організацій поняття «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» має не тільки ефективне, соціально активне забарвлення, але також розглядається як умова успішної соціалізації (інтеграції в систему соціальних відносин), що полягає у здатності жити в гармонії, як із самим собою, так і зі світом людей (мікро- та макросередовище) (UNESCO, 1995).

У науковому дискурсі іноді розрізняють політичну (інституційну) толерантність та соціальну (міжособистісну) толерантність (Weldon, 2006). Щодо останньої, то вона

стосується поваги людської гідності; визнання різноманіття та рівності інших людей, а також прийняття їхніх думок, вірувань і поведінки; відмови від домінування, заподіяння шкоди або насильства (Федоренко, 2017, с. 78). Політична толерантність, своєю чергою, охоплює: право особистості на участь у політичному житті та принципи свободи вираження поглядів, права голосу та права балотуватися. Посилаючись на політичний вимір, наприклад, політолог Гібсон (Gibson, 2006) визначив толерантність як прийняття своїх політичних опонентів, які беруть участь у політичній діяльності (р. 22). Основу цього розуміння поняття можна знайти у Джона Локка, який ввів толерантність у обговорення відносин між людиною та державою. Основна частина міркувань Локка стосувалась захисту права людини зберігати і дотримуватися релігійних вірувань та звичаїв, до тих пір, поки вони не призведуть до війни чи конфлікту або не будуть становити загрози для автономії держави.

Соціальна толерантність пов'язана із стосунками між окремими людьми або групами осіб. Слід зазначити, що між окремими людьми або групами людей завжди існують конфлікти, і іноді їх важко вирішити. Відповідно, люди мають навчитися жити один з одним і змінюватися по відношенню один до одного. Зрозуміло, наскільки слід розрізняти політичну толерантність та соціальну толерантність, оскільки це взаємопов'язані та взаємозалежні терміни. У соціології цей термін позначає терпимість до іншого світогляду, способу життя, поведінки та звичаїв. Толерантність не рівнозначна байдужості. Це дає іншим право жити відповідно до власного світогляду (Frankl, 2008, с. 471). У сучасній соціології найчастіше визначають гендерну толерантність; расову та національну толерантність; толерантність до інвалідів; толерантність до релігій; толерантність до сексуальної орієнтації; політичну толерантність; виховну толерантність; міжкласову толерантність.

Велика кількість можливих визначень природи толерантності іноді створює плутанину щодо того, що маєтсья на увазі під цим терміном. Складова концепту «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» – «терпимість» інколи створює увагу про це поняття як таке, що номінує ситуацію, коли люди не люблять і не сприймають щось, але через толерантність миряться з цим, навіть якщо це сприймається ними як негативне (Schirmer, Weidenstedt, & Reich, 2012). З цієї точки зору Браун (Brown, 2009) зазначає, що толерантність стала використовуватися в риторичі деяких західних країн, переважно США, стосовно, зокрема, фундаменталістського ісламського світу (р. 44). Відповідна критика пов'язана з концепцією, яка передбачає, що людина має можливість, а отже, і волю, діяти на основі своїх негативних почуттів чи думок, але добровільно вирішує цього не робити.

Інше джерело критики класичного розуміння концепту «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» пов'язане з концепцією традиційної детермінації, яка передбачає, що людина встановлює межу того, що вона може терпіти. Тому толерантність вимагає певного ступеня нетерпимості. Якщо особа не обмежує можливості того, що вона може або повинна дозволити, страждати чи терпіти, але залишається байдужою, то не можна говорити про толерантність. Межі толерантності протягом історії постійно змінювалися і були предметом обговорення, переговорів та перегляду. З одного боку, межа того, що людина може або повинна терпіти, може бути проведена таким чином, що суперечить фундаментальним демократичним цінностям, або визнанню та включенню поглядів на толерантність, за які виступають захисники концепції. З іншого боку, встановлення меж дає можливість, і справді може бути необхідністю, як для захисту демократичних принципів і невід'ємних цінностей, на яких базується демократія, так і для перегляду цих ситуацій щодо змін. Це особливо очевидно щодо більш стверджувального визначення концепції. Необмежена толерантність може в кінцевому підсумку призвести до утисків, расизму, ксенофобії та інших недемократичних дій та ідей. Це влучно резюмує філософ Поппер (Popper, 2012), який зазначає, що обмежена толерантність повинна призвести до зникнення толерантності.

Отже, у різних дискурсах існують різні визначення толерантності. Деякі автори використовують більш традиційне чи філософське значення, інші – позитивістське визначення поняття. Деякі вирішують утриматись від використання цього терміну взагалі.

3.3. Концепт «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» в семіотичному аспекті

Проблему толерантності на рівні семіотики досліджували Мід і Блумер. Для пояснення толерантності вони використали опис процесів міжособистісної взаємодії та теорію символічного інтеракціонізму. Особистості та соціальні дії позначаються символами, де закладені відносини, становище та соціальне ставлення. Люди, що спілкуються, інтерпретують символи один одного. Присвоєння знаків та символів – це процес ідентифікації. За допомогою знаків люди та групи людей знаходять своє місце в системі «рідний-чужий». У промовах Дональда Трампа опозиція «рідний – чужий», «ми – вони» реалізується використанням відповідних займенників: *They are not our friend, believe me* (TAPP). Барак Обама у своїй промові навпаки намагається показати, що розуміє розбіжності інших і бачить мирний шлях до порозуміння: *We will show the courage to try and resolve our differences with other nations peacefully – not because we are naïve about the dangers we face, but because engagement can more durably lift suspicion and fear* (BOSIA). Він також демонструє, що готовий поважати цінності інших народів: *To the Muslim world, we seek a new way forward, based on mutual interest and mutual respect* (BOIA). Толерантність може існувати лише в тих випадках, коли людина намагається поглянути на ситуацію очима «інших». Толерантність забезпечується також створенням символів, що відповідають загальнолюдським цінностям, таким як права людини, демократія, мир.

Значущою характеристикою людини є розуміння її як «культурно-семіотичного об'єкта» (Лотман, 1992, с. 42), особливості якого складаються з індивідуальних та таких, що нашаровують на них групові фізико-психологічні особливості. Основою комунікативних і культурних процесів людини визнається варіативність її особистості, що розвивається і стимулюється всією історією культури. Культурна діяльність людини розглядається як знаково-символічна, обумовлена універсальними механізмами реагування людини на зовнішнє середовище. Комунікація, взаємодія з іншою автономною особистістю розуміється як акт спілкування різних семантичних систем (в силу розбіжності утворюють в їх свідомості коди). Ефективність спілкування забезпечується апеляцією до «колективного розуму», до культури, яка «є механізм, який заповнює недоліки індивідуальної свідомості і, в цьому відношенні представляє неминуче її доповнення» (Лотман, 1992, с. 44). Так, Трамп переконаний, що «колективний розум» американців сильніший за відмінності кожного з них: *A new national pride will stir our souls, lift our sights and heal our divisions* (DTIA). Він прагне до культуроцентричної політики: *We will no longer surrender this country, or its people, to the false song of globalism* (TAPP). Наразі глобальна культура і американська культура виступають як синонімічні поняття (Pells, 2019, р. 25). У своїй промові Д. Трамп демонструє, що хоче покласти цьому край та зберегти національну ідентичність США.

Лекторським в основу типології толерантності покладено основний критерій – моральний потенціал, наявність або відсутність моральної основи у того чи того напрямку толерантності (Лекторский, 1997, с. 46-54). Вектор толерантності дозволяє віднести складові концепту «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» з семіотичної точки зору до паліативно чи конструктивно спрямованих (рис. 1).

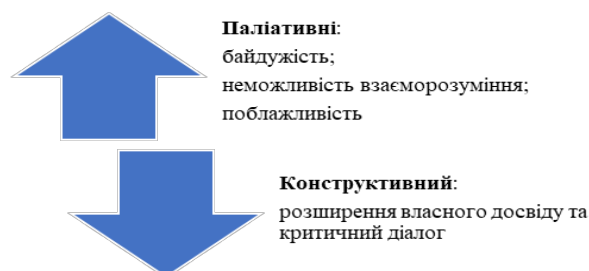

Рис. 1. Складники концепту «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» з семіотичної точки зору

3.4. Концепт «толерантність» в лінгвокультурному аспекті

Лінгвокультурний вимір концепту «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» полягає в тому, що у різних мовах визначення поняття «толерантність» відрізняється. В англійській мові поняття *tolerance* переважно означає готовність бути терпимими, поблажливими; готовність прийняти поведінку та переконання, що відрізняються від власних, навіть якщо людина з ними не згодна або не схвалює їх. Крім того, в англійській мові існують два поняття: *tolerance* та *toleration*. Зокрема у словнику *The Oxford English Dictionary* (2008) подано таке визначення поняття *tolerance*: *The action or practice of tolerating; toleration; the disposition to be patient with or indulgent to the opinions or practices of others; freedom from bigotry or undue severity in judging the conduct of others; forbearance; catholicity of spirit. Toleration* словник визначає як *“an action or practice of tolerating or allowing what is not actually approved; forbearance, sufferance”*, так само як *“allowance (with or without limitations), by the ruling power, of the exercise of religion otherwise than in the form officially established or recognized”*. В англійській мові існують також похідні від *tolerance*, що позначають тих, хто толерантний, з толерантною поведінкою: *tolerant, tolerationist, tolerator*.

В арабській мові поняття «толерантність» має такі значення: прощення, поблажливість, лагідність, милосердя, співчуття, прихильність, терпіння, прихильність до інших. В іспанській – здатність визнавати різні ідеї чи думки. Вони використовують переговори та толерантність замість збройної реакції. В китайській мові – дозволяти, приймати, бути щедрим по відношенню до інших. Поняття «толерантність» одночасно має значення і толерантний і терпимий. Перською мовою поняття «толерантність» переважно означає терпіння, витримку, готовність до примирення (Skalski, 2017).

У французькій мові поняття «толерантність» означає таке ставлення людини, яке дозволяє іншим думати або діяти не так, як вона (Skalski, 2017). У польській мові поняття «толерантність» традиційно розуміється як прийняття того, що саме по собі має негативну оцінку в моральному, естетичному сенсі, але з якихось причин має вищий порядок. Поняття «толерантність» у цій мові не означає, що необхідно відмовитися від переконань, оскільки існує об'єктивна істина, унікальна і абсолютна, але немає необхідності відмовлятися від права оцінювати погляди та моральну поведінку інших.

У російській мові концепт «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» часто асоціюється з терпимістю, зі здатністю терпіти щось або когось (бути самоконтрольованим, витривалим, наполегливим, вміти терпіти існування чогось або когось), бути поблажливим, з м'яким характером (Черкасова, & Испирян, 2019). Поняття «толерантність» у повсякденному мовленні, означає здатність терпіти, миритися з чужою думкою, бути поблажливим до вчинків інших. Поняття «толерантний» по відношенню до людини має такі синоніми, як: ліберальний, поблажливий, невибагливий, м'який. Крім того, слід брати до уваги великий вплив англійської мови, термінологія якої має значний вплив на формування словникового складу російської мови. Однак у російській мові толерантність і, пов'язана з нею терпимість, стосуються, перш за все, духовних якостей.

В українській мові концепт «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» асоціюється з якістю терпимості і, насамперед, має негативні відтінки (Словник української мови, 1982, с. 179). У словнику іноземних слів Мельничука (1985) термін «толерантність» визначається як такий, що походить від латинського слова *tolerantia* й означає ставлення до інших: погляди, думки, поведінка, переконання інших людей. Також в українській мові цей термін використовується як «поблажливість, терпимість до думок, поглядів та переконань».

Отже, словники в різних мовах часто асоціюють «толерантність» із синонімом «терпимість». Але багато дослідників розмежовують поняття толерантності та терпимості, зазначаючи, що до середини ХХ століття це трактувалось як пасивна позиція: терпіти означає поступатися комусь. Однак слово «толерантність», хоча і використовується як синонім терпимості, має і інші значення. Толерантність – це активна соціальна поведінка, якої людина дотримується добровільно та свідомо. У сучасних англійській та українській мовах слово «толерантність» зберігає амбівалентне значення: його можна замінити словом «терпимість»

(до чужого способу життя, поведінки, звичаїв, почуттів, думок, ідей, переконань). З іншого боку, воно також може вживатися як номінація незалежного поняття і не мати прямого перекладу. Толерантність – це готовність прихильно прийняти та визнати поведінку, переконання та ставлення інших людей, що відрізняються від власних, навіть якщо переконання не є спільними, але приймаються як такі, що мають право на існування.

4. ВИСНОВКИ І НАПРЯМИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Толерантність – складне і суперечливе поняття, яке досить складно описати. В англійській мовній свідомості толерантність представлена як психологічний процес сприйняття чужих думок і ситуацій, який складається з двох частин: з одного боку, визначати і розуміти чужі думки і позиції, а з іншого – оцінювати і шанувати їх. Толерантність передбачає готовність прийняти інших такими, якими вони є, і взаємодіяти з ними на основі згоди. Сучасна політична ситуація гостро демонструє питання толерантності в світі з одного боку, і питання політкоректності в міжкультурній комунікації в контексті міжнародних відносин, з іншого боку. Толерантність є одним з головних аспектів в міжкультурній комунікації, а політична лінгвістика виділяється в нову область в рамках мовознавства. Політична толерантність репрезентується в мові, і інтерес до цієї проблеми обумовлюється її недостатньою вивченістю. Незважаючи на досить широке поширення, концепт «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» не отримав достатньо повного осмислення в науковій літературі, особливо в лінгвістичних дослідженнях. Розгляд проблем, пов'язаних з політичною коректністю та толерантністю як концептами, проводиться переважно американськими дослідниками.

Перспективою для подальших досліджень є вивчення особливостей перекладу лексичних одиниць концепту «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» на українську мову.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Лекторский В. А. О толерантности, плюрализме и критицизме. *Вопросы философии*. 1997. № 11. С. 46–54.
- Лотман Ю. М. Избранные статьи: В 3 т. Т. 1: Статьи по семиотике и типологии культуры. Таллинн: Александра, 1992. 479 с.
- Мельничук О. Словник іншомовних слів. К. : Вища школа, 1985. 766 с.
- Павленко В. (2016). Концепты «Tolerance» и «Patience» в паремиологии английского языка. *Язык и культура*. 2016. № 1 (33). С. 72–81.
- Словник української мови : [в 11 т.] / [АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні] ; редкол. : І. К. Білодід (голова) [та ін.]. К. : Наукова думка, 1970–1980.
- Черкасова И., Испирян А. Концепт «Толерантность» в современном медиадискурсе (на материале русского, английского и немецкого языков). *Знак: проблемное поле медиаобразования*. 2019. № 3 (33). С. 110–115.
- Федоренко С. В. Теорія і методика формування гуманітарної культури студентів вищих навчальних закладів США: дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2017. 551 с.
- Brown W. *Regulating Aversion: Tolerance in the Age of Identity and Empire*. Princeton University Press, 2009. 288 p.
- Cambridge Dictionary. Cambridge, 2020. URL : <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/tolerance>
- Forst R. *Tolerance in conflict: past and present*. Cambridge University Press, 2013. 635 p.
- Frankl V. E. *Wörterbuch der Logotherapie und Existenzanalyse*. Bohlau, 2008. 650 s.
- Gibson J. L. Enigmas of Intolerance: Fifty Years after Stouffer's Communism, Conformity, and Civil Liberties. *Perspectives on Politics*. 2006. № 4 (1). P. 21–34.
- Miklikowska M., Hurme H. Democracy Begins at Home: Democratic Parenting and Adolescents' Support for Democratic Values. *The European Journal of Developmental Psychology*. 2011. № 8. P. 541–557.
- Orlenius K. Tolerance of Intolerance: Values and Virtues at Stake in Education. *Journal of Moral Education*. 2008. № 37 (4). P. 467–484.
- Pells R. Is American culture “American”? Washington, 2019. URL : <http://www.america.gov/media/pdf/ejs/ijge0206.pdf#popup>
- Popper K. *The Open Society and its Enemies*. Oxford University Press, 2012. 800 p.
- Skalski J. E. The historical evolution of tolerance, the experience of tolerating, and the face of the other. *The Humanistic Psychologist*. 2017. № 45 (1). P. 62–70. <https://doi.org/10.1037/hum0000050>
- Scanlon T. M. *The Difficulty of Tolerance: Essays in Political Philosophy*. Cambridge University Press, 2003. 273 p.
- Schirmer W., Weidenstedt L., Reich W. From Tolerance to Respect in Inter-Ethnic Contexts. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2012. № 38 (7). P. 1049–1065.
- The Oxford English Dictionary. Oxford University Press, 2008. 1024 p.

- UNESCO. Declaration of the Principles of Tolerance. Proclaimed and signed by the Member States of UNESCO, November 16, 1995. URL : <http://www.tolerance.ru/toler-deklaraciya.php>
- Weldon S. The Institutional Context of Tolerance for Ethnic Minorities: A Comparative, Multilevel Analysis of Western Europe. *American Journal of Political Science*. 2006. № 50 (2). P. 331–349.
- (TOPOENS) – Transcript of President Obama’s Election Night Speech. URL : <https://www.nytimes.com/2012/11/07/us/politics/transcript-of-president-obamas-election-night-speech.html>
- (DTIA) – Donald Trump’s Inaugural Address. URL : https://en.wikisource.org/wiki/Donald_Trump%27s_Inaugural_Address
- (TAPP) – The American Presidency Project. URL : http://www.presidency.ucsb.edu/2016_election.ph

REFERENCES

- Brown, W. (2009). *Regulating Aversion: Tolerance in the Age of Identity and Empire*. Princeton University Press.
- Cambridge Dictionary*. (2020). <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/tolerance>
- Cherkasova, I., & Ispiryan, A. (2019). Kontsept “Tolerantnost” v sovremennom mediadiskurse (na materiale russkogo, angliyskogo i nemetskogo yazykov) [The concept of “Tolerance” in modern media discourse (based on Russian, English and German languages)]. *Sign: problematic field of media education*, 3(33), 110–115. [in Russian]
- Fedorenko, S. V. (2017). *Teoriya i metody formuvannya humanitarnoyi kultury studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv SSHA: dys. ... d-ra ped. nauk* [Theory and methods of formation of liberal humanistic culture of students of higher educational institutions of the USA: dissertation on gaining the scientific degree of Doctor of Sciences in Education]. Kyiv. [in Ukrainian]
- Forst, R. (2013). *Tolerance in conflict: past and present*. Cambridge University Press.
- Frankl, V. E. (2008). *Wörterbuch der Logotherapie und Existenzanalyse*. Bohlau. [in German]
- Gibson, J. L. (2006). Enigmas of Intolerance: Fifty Years after Stouffer’s Communism, Conformity, and Civil Liberties. *Perspectives on Politics*, 4(1), 21–34.
- Lektorskiy, V. A. (1997). O tolerantnosti, pluralizme i krititsizme [About tolerance, pluralism and criticism]. *Questions of Philosophy*, 11, 46–54. [in Russian]
- Lotman, Yu. M. (1992). *Izbrannyye stati V 3 t. T. 1: Stati po semiotike i tipologii kultury* [Selected articles: In 3 vols. Vol. 1: Articles on semiotics and typology of culture]. Tallinn: Alexandra. [in Russian]
- Melnichuk, O. (1985). *Slovník inšhomovnikh slív* [Dictionary of foreign words]. K.: Vyshcha shkola. [in Ukrainian]
- Miklikowska, M., & Hurme, N. (2011). Democracy Begins at Home: Democratic Parenting and Adolescents’ Support for Democratic Values. *The European Journal of Developmental Psychology*, 8, 541–557.
- Orlenius, K. (2008). Tolerance of Intolerance: Values and Virtues at Stake in Education. *Journal of Moral Education*, 37(4), 467–484.
- Pavlenko, V. (2016). Kontsepty “Tolerance” i “Patience” v paremiologii angliyskogo yazyka [The concepts of “Tolerance” and “Patience” in the paremiology of the English language]. *Language and culture*, 1(33), 72–81. [in Russian]
- Pells, R. (2019). *Is American culture “American”?* Washington. <http://www.america.gov/media/pdf/ejs/ijge0206.pdf#popup>
- Popper, K. (2012). *The Open Society and its Enemies*. Oxford University Press.
- Scanlon, T. M. (2003). *The Difficulty of Tolerance: Essays in Political Philosophy*. Cambridge University Press.
- Schirmer, W., Weidenstedt, L., & Reich, W. (2012). From Tolerance to Respect in Inter-Ethnic Contexts. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(7), 1049–1065.
- Slovník ukrajinskoyi movy*: [v 11 t.] / [AN Ukrayinskoyi RSR, In-t movoznav. im. O. O. Potebni]; redkol.: I. K. Bilodid (holova) [ta in.] [Dictionary of the Ukrainian language: [in 11 volumes] / [Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, Institute of Linguistics. them. OO Potebny]; editor: I. K. Bilodid (chairman) [etc.]]. K.: Naukova dumka, 1970–1980. [in Ukrainian]
- Skalski, J. E. (2017). The historical evolution of tolerance, the experience of tolerating, and the face of the other. *The Humanistic Psychologist*, 45(1), 62–70. <https://doi.org/10.1037/hum0000050>
- The Oxford English Dictionary*. (2008). Oxford University Press.
- UNESCO. (1995). *Declaration of the Principles of Tolerance. Proclaimed and signed by the Member States of UNESCO, November 16*. <http://www.tolerance.ru/toler-deklaraciya.php>.
- Weldon, S. (2006). The Institutional Context of Tolerance for Ethnic Minorities: A Comparative, Multilevel Analysis of Western Europe. *American Journal of Political Science*, 50(2), 331–349.
- (TOPOENS) – Transcript of President Obama’s Election Night Speech. <https://www.nytimes.com/2012/11/07/us/politics/transcript-of-president-obamas-election-night-speech.html>
- (DTIA) – Donald Trump’s Inaugural Address. https://en.wikisource.org/wiki/Donald_Trump%27s_Inaugural_Address
- (TARR) – The American Presidency Project. http://www.presidency.ucsb.edu/2016_election.php
- (TAPP) – The American Presidency Project. http://www.presidency.ucsb.edu/2016_election.php

Yana Tikan. Concept “TOLERANCE” in lexico-semantic, cognitive-discursive, semiotic and linguocultural aspects. The article focuses on the study of lexico-semantic, cognitive-discursive, semiotic and linguocultural aspects of the concept “TOLERANCE”. Analyzing the concept “TOLERANCE” in lexical and semantic aspects of dictionary definitions, we can determine that there are mainly four ways to understand it: 1) indifference to the existence of different views; 2) the impossibility of mutual understanding; 3) indulgence to the weakness of others in combination with a certain dose of contempt for them; 4) expanding one's own experience and critical dialogue. It is stated that the first three methods mentioned provide negative connotations of the concept under study. The concept “TOLERANCE” reveals the cognitive side of language, which expresses the diverse characteristics of human beings, their qualities, cognitive abilities, humanism in terms of ethnocultural relations. However, the position of the ambiguity and emotional coloring of this phenomenon is unique, often depending on the perception in a particular cultural conceptsphere. The typology of tolerance is based on the main criterion – moral potential, the presence or absence of a moral basis in a particular direction of tolerance. The vector of tolerance allows attributing the components of the concept “TOLERANCE” from a semiotic point of view to a palliative or a constructive one. Based on the study, we can conclude that a palliative vector that closes the way to dialogue (tolerance as indifference, tolerance as impossibility of understanding, tolerance as indulgence), and only one component can be characterized as a such that has a constructive orientation, moral potential – tolerance as an extension of one's own experience and critical dialogue. The linguistic and cultural aspect of the concept “TOLERANCE” is that in various languages this concept is different and has its own specifics of verbalization. In modern English and Ukrainian, the concept of “TOLERANCE” retains an ambivalent meaning: it can be replaced by the word “acceptable” (to someone else's way of life, behavior, customs, feelings, thoughts, ideas, beliefs). Tolerance is the willingness to accept and acknowledge the behavior, beliefs, and attitudes of others even if the beliefs are not shared but they are accepted as ones that have a right to exist.

Keywords: concept; discourse; linguoculturology; semiotics; tolerance.

Received: November 25, 2020

Accepted: October 02, 2021